

CEİD Başkanı Toksöz: Siyasi temsil eşitlik için önemli

kadinisci.org/dosya-arastirma/ceid-baskani-toksoz-siyasi-temsil-esitlik-icin-onemli

24 Ocak 2023

Toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sunma amacıyla Türkiye’de farklı alanlardaki eşitsizlikleri saptayarak, sorunları açığa çıkarmaya yönelik çalışmalar yürüten Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD), geçen kasım ayında “*Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Raporu, 2021-2022*” raporunu yayımladı.

Rapor iki ana başlıktan oluşuyor. Yapısal İzleme başlığında öncelikle 14 sivil toplum örgütüne 2021-2022 yılının toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından değerlendirmesi yapılıyor. Sonrasında, merkezi ve yerel yönetimlerin faaliyetleri ile bunların gerçekleştirilmesine yönelik harcamaların, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme bakış açısıyla incelenmesi yer alıyor.

Gösterge Temelli İzleme bölümünde ise CEİD, 17 tematik alanda haritalama ve izleme raporunun bulguları ve göstergelerini gözden geçirip, veri güncelleyip, uluslararası ve yerel endeks çalışmalarını da göz önünde tutarak Türkiye’ye özgü bir endeks oluşturuyor.

CEİD Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Gülay Toksöz’le rapor hakkında konuştuk.

Raporun yapısal izleme bölümünde toplumsal cinsiyet eşitliği alanında çalışan sivil toplum örgütleri, büyükşehir belediyeleri ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’ndan (ASHB) topladığınız verileri kullanıyorsunuz. Bu üç yapıyı ele almanızın nedenleri nelerdir?

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİ İZLEME RAPORU 2021-2022

Türkiye’de var olan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadelede iki temel eksen var: İlki kadın örgütleri ve LGBTİ+ örgütlerin de içinde yer aldığı ve demokratik haklar mücadelesinin yürütüldüğü sivil toplum alanı. İkincisi, sosyal devlet anlayışı içinde, vatandaşlarının haklarını eşitlik temelinde koruması ve buna uygun hizmetler sunması gereken merkezi ve yerel kamu kurumları. Dolayısıyla bu raporda önce toplumsal cinsiyet eşitliği hedefini

gözetilen sivil toplum kuruluşlarının mevcut duruma dair değerlendirmelerine, yaptıkları izleme faaliyetlerine yer verdik. Sonrasında yerel düzeyde büyükşehir belediyelerinin ve merkezi düzeyde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın ne ölçüde cinsiyet eşitliği temelinde hizmet sunduğunu, onların resmi belgeleri üzerinden ele aldık.

Salgın sırasında cinsel sağlık ve üreme sağlığı sekteye uğradı

Toplumsal cinsiyet eşitliği alanında çalışan 14 sivil toplum örgütü (STÖ), Covid-19 pandemisiyle birlikte şiddet, sağlık hizmetlerine ve adalete erişim, istihdam gibi alanlarda yaşanan olumsuzlukları nasıl değerlendiriyor?

Yürüttüğümüz CEİDİZLER projesi kapsamında izleme yapan sivil toplum örgütlerini bir araya getirdiğimiz Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme Grubu var. Burada kısa bir anket çalışması uyguladık ve onlardan mevcut durumu değerlendirmelerini istedik. Kuşkusuz hepsi Covid-19 salgını sürecinde ağırlaşan koşullara dikkat çekti.

Özellikle kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadele eden STÖ’ler, 2020-2021 döneminde salgın gerekçesiyle uzaklaştırma kararlarında sürelerin kısaltılmasını, Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından yayımlanan ilke kararıyla 6284 Sayılı Kanun ve İstanbul Sözleşmesi uyarınca alınacak tedbir kararlarının bir kısmının askıya alınmasını, şiddete uğrayan kadınların kolluk kuvvetlerine başvurularında karşılaştıkları olumsuz uygulamaları örnek verdiler. Covid-19 salgınıyla birlikte birinci basamak sağlık hizmetlerinde yaşanan aksaklıkların, kriz dönemlerinde özellikle verilmesi

gereken cinsel sağlık, üreme sağlığı, anne ve çocuk sağlığı hizmetlerini sekteye uğrattığını belirttiler. Covid-19 dönemindeki kapanma süreciyle birlikte işgücü piyasasındaki eşitsizliklerin derinleştiğini, kadın istihdamının olumsuz etkilendiğini, kadınlar arasında işsizlik oranlarının çok daha hızlı yükselmesiyle kadın yoksulluğunun arttığını söylediler.

Vurgulanan bir diğer husus, cinsiyet kırılımında ayrışmış veri toplamanın devletin sorumluluğunda olmakla birlikte başta toplumsal cinsiyet temelli şiddet olmak üzere çok sayıda alanda; örneğin sağlıkta, adalete erişimde, istihdamda, sporda veriye erişimde zorluklar olması, yayımlanan verilerin yetersizliği ve bunun çalışmalarını nasıl güçleştirdiği.

STÖ'lerin Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi ve sonrasında yaşanan süreçle ilgili genel değerlendirmeleri hakkında kısaca neler söyleyebilirsiniz?

Örgütlerin tümü, 1 Temmuz 2021'de, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmenin özellikle toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadeleyi nasıl olumsuz etkilediğini vurguladı. İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik saldırıların bu sözleşmeyi temel alan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un kaldırılmasına dair talepleri, nafaka hakkına yönelik saldırıları da içerdiğine ve bir sonraki aşamanın Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi'nden (CEDAW) çıkılması noktasına kadar varabileceğine dair kaygılar da dile geldi.

Ancak sözleşmenin iptaline karşı yürütölen güçlü, demokratik ve hukuki mücadelenin, bu mücadelede kadın örgütleri ve LGBTİ+ örgütlerin yanı sıra hak temelli çalışan çeşitli örgütlerin, emek ve meslek örgütlerinin (sendikalar, odalar, barolar) ve siyasi partilerin yer almasının geleceğe dair umut verdiğini söylediler.

“30 büyükşehir belediyesinin sadece 12'si kadın danışma merkezi ve 11'i sığınma evi hizmeti veriyor. Yaşlılara yönelik evde bakım hizmetleri sunan büyükşehir belediyesi sayısı 27. Çocuklara yönelik kreş ve gündüz bakımevi hizmeti veren sadece 14 büyükşehir belediyesi var.”

Beş büyükşehir belediyesinde eşitlik birimi var

30 büyükşehir belediyesini, eşitliğin sağlanmasında önemli olan bakım ve destek hizmetleri bakımından nasıl değerlendirebiliriz?

Büyükşehir belediyeleri bakım ve destek hizmetlerinin sunumu bakımından ele alındığında, bunlar kadın danışma merkezi, sığınma evi, yaşlı ve engelli bakımı ve çocuk bakımı altında sınıflandırıldı. Bu noktada belediyelerin yaklaşımları arasındaki farklar ortaya çıktı. Kimi belediyeler, güçlenme ve danışmanlık faaliyetlerine ağırlık verirken, kimilerinin toplumda hâkim olan toplumsal cinsiyet rollerini sürdürmeyi hedefleyen ev ve aile odaklı çalışmalara yöneldiği göröldü.

Kadın danışma merkezleri ve sığınma evi hizmetleri ne yazık ki çok sınırlı, 30 büyükşehir belediyesinin sadece 12'si kadın danışma merkezi ve 11'i sığınma evi hizmeti veriyor. Yaşlılara yönelik evde bakım hizmetleri sunan büyükşehir belediyesi sayısı 27. Çocuklara yönelik kreş ve gündüz bakımevi hizmeti veren sadece 14 büyükşehir belediyesi var. Belediyelerin yaklaşımları, eşitlik birimlerinin varlığı ve etkinlik düzeyiyle paralel gidiyor. Yalnızca beş büyükşehir belediyesinde eşitlik birimi var ve aktif çalışan eşitlik birimlerinin olduğu belediyeler güçlenme ve danışmanlık faaliyetleri konusunda da aktif.

30 büyükşehir belediyesinin ve Türkiye Belediyeler Birliği'nin (TBB) stratejik planlarını, belirlediğiniz kriterler üzerinden toplumsal cinsiyet eşitliği ekseninde incelediğinizde öne çıkan benzerlikler ve farklılıklar üzerinden tespitleriniz neler?

Planların çoğunda 'kadın'; 'dezavantajlı gruplar' ve 'aile' başlığı altında ve bu kavramlar çerçevesinde ele alınıyor. Toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesine açıkça yer vermiş olan sadece üç belediye var: İzmir, Mersin ve Ankara büyükşehir belediyeleri. Ancak tüm planlarda gözlenen ortak özellik, toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir sosyal hizmet anlayışı çerçevesinde ele alınması ve ilgili birim altındaki faaliyetlerle sınırlı tutulması. Kadını dezavantajlı gruplar altında ele alarak koruyucu, eğitici, güçlendirici sosyal

hizmetler sunulacak kursiyerler, eğitim merkezlerindeki katılımcılar olarak görme eğilimi mevcut.

Kuşkusuz bu tür hizmetlerin sunulması büyük önem taşıyor ama kadınların artık bunun ötesinde eşit yurttaşlar olarak karar alma mekanizmalarında temsil edilmeleri için neler öngörüldüğünün tartışılması gerekiyor. Planlarda toplumsal cinsiyet verilerinin sunulması gerekiyor. Belediye çalışanlarının bile kendi içinde kadın-erkek dağılımına dair bilginin olmaması, personelin cinsiyet eşitliğine dair değerlendirme yapmayı önlüyor.

“2021 yılı ASHB bütçesinde Kadının Güçlenmesi Programı için ayrılan pay yüzde 0,35 olarak gerçekleşti. 2022 yılında ise Kadının Güçlenmesi Programı'na ayrılan kaynak sadece yüzde 0,01 oranında arttı. Bu oran fazla söze gerek kalmadan konuya verilen önemin düzeyini gösteriyor. “

ASHB yapısal izlemesinde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme uygulamalarındaki geriliği, politika metinlerinden toplumsal cinsiyet kavramının çıkarılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

2107 yılından bu yana kamu kurum ve kuruluşlarının belgelerinden toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi peyderpey çıkarıldı, onun yerine kadın-erkek fırsat eşitliği kondu. Kadınlar için fırsat eşitliğini sağlayıcı uygulamalar için de kaynak aktarılması lazım ve bunun için toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme gerekiyor. Onuncu Kalkınma Planı'nda toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yer alırken, bu yaklaşım On birinci Planda (2019-2023) terk edildi.

Aynı durum 2019 bütçe gerekçesinde yer alan “toplumsal cinsiyete duyarlı politika, plan ve bütçelerin geliştirilmesinin” 2020 yılı bütçe gerekçesinde yer almamasında görülüyor. Onun yerine Kadının Güçlenmesi Programı oluşturuldu. Ancak 2021 yılı ASHB bütçesinde Kadının Güçlenmesi Programı için ayrılan pay yüzde 0,35 olarak gerçekleşti. 2022 yılında ise Kadının Güçlenmesi Programı'na ayrılan kaynak sadece yüzde 0,01 oranında arttı. Bu oran fazla söze gerek kalmadan konuya verilen önemin düzeyini gösteriyor.

İlk kez yapılan bir çalışma

Gösterge temelli izleme bölümünde CEİD Endeks'i oluştururken nihai amaç ve hedefleriniz nelerdi?

CEİD Endeks, Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından OECD (Ekonomik İşbirliği Kalkınma Teşkilatı) ülkeleriyle karşılaştırmalı durumuna dair bilgi sağlarken, kamu politikalarının hak temelli yaklaşımla izlenmesi ve değerlendirilmesi bakımından da düzenli olarak hesaplanabilecek bir izleme aracı. Endekste öncelikle haklara erişimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ölçülmesine özen gösterildi. Erişimin yanı sıra göstergelerde kişilerin haklardan nasıl yararlandığının ve katılım biçimlerinin de temsil edilmesine dikkat edildi. Ayrıca söz konusu haklardan yoksunluk bakımından eşitsizlikleri gösteren boyutlar dâhil edilerek, elde edilen endeks değerlerinin zaman içinde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinde gözlenen değişimin yönünü ortaya koyması amaçlandı. Türkiye'yi içinde yer aldığı OECD ülkeleriyle karşılaştıran böyle bir endeksin ilk kez hazırlandığını ve özgün bir çalışma olduğunu belirtmeliyim.

“Çalışma hakkına bakıldığında erişim ve katılım biçimleri bakımından derin eşitsizliklerin varlığı, Türkiye'nin dönem boyunca 36 ülke arasında sonuncu sırada yer almasına yol açıyor. Kararlara katılım hakkı bakımından Türkiye 34'üncü sırada yer alıyor.”

Eşitliğe en uzak alanlar çalışma hakkı ve kararlara katılım

Sağlıklı yaşam hakkı, eğitim hakkı, çalışma hakkı, iyi ve yeterli yaşam hakkı, kararlara katılım hakkı ve şiddetsiz yaşam hakkına ilişkin hazırlanan CEİD Endeks'e göre kısaca Türkiye'nin durumunu bulgularınız ışığında değerlendirebilir misiniz?

CEİD Endeks değerlerine göre Türkiye, 2010-2020 döneminde 56,5 puan ile 36 OECD lkesi arasında 35'inci sırada yer alıyor. Türkiye, 36'ncı sırada yer alan Güney Kore ile 34'nc sırada bulunan Japonya arasında. Alt alanlara göre ülke sıralamalarına bakıldığında, Türkiye'nin sıralamada grel olarak en iyi olduğu alan sağlıklı yaşam hakkı. On yıllık dönem ortalamasına göre Türkiye sağlıklı yaşam hakkında 27'nci sırada iken 2020 yılında 30'uncu sırada yer alıyor.

Çalışma hakkına bakıldığında erişim ve katılım biçimleri bakımından derin eşitsizliklerin varlığı, Türkiye'nin dönem boyunca 36 ülke arasında sonuncu sırada yer almasına yol açıyor. Kararlara katılım hakkı bakımından Türkiye 34'nc sırada yer alıyor. Güney Kore, Japonya ve Türkiye bu alanda son üç ülke olarak konumları değişmeyen lkeler.

Endekste ilk üç sırada yer alan ülkeler ise Norveç, İsveç ve Avustralya. Bu ülkelerde kadınların siyasi karar mekanizmalarında temsilinin çok yüksek düzeyde olduğunu ve bunun eşitlikten yana politikaların yürütülmesinde çok olumlu etkisi olduğunu belirtiyim. Ve meraklıları için raporu okumalarını önererek bitireyim.